

УДК 783: 273.4

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2019-29-2-19>*Анжеліка Анатоліївна Татарнікова*

ORCID: 0000-0002-6310-827

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри теоретичної та прикладної культурології

Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової

angelikatatarnikova75@gmail.com

ДУХОВНО-СМИСЛОВІ АСПЕКТИ ХРИСТИЯНСЬКОГО СЛAVOCЛІВ'Я В АНГЛІЙСЬКІЙ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІЙ ТРАДИЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ “GLORIA” ДЖ. РАТТЕРА)

Мета роботи – виявлення поетико-інтонаційної специфіки “Gloria” Дж. Раттера в руслі особливостей відтворення християнської словословної традиції в англійській культурі й музиці. **Методологія роботи** спирається на інтонаційну концепцію музики в ракурсі інтонаційно-стилістичного, етимологічного аналізу, спадкоємного від Б. Асаф’єва та його послідовників, а також на міждисциплінарний та історико-культурологічний підходи. Останні дозволяють виявити духовно-смыслову й стильову специфіку “Gloria” Дж. Раттера в контексті не тільки індивідуального авторського стилю композитора, але й еволюційних шляхів англійського хорового мистецтва та його духовних настанов. **Наукова новизна** статті визначена її аналітичним ракурсом, що враховує особливості відтворення семантико-риторичної специфіки Gloria-словослів’я в однойменному творі Дж. Раттера. **Висновки.** Композиція “Gloria” Дж. Раттера, створена в 1974 р., є одним із видатних творів англійської хорової літератури другої половини ХХ ст., що відзначається певною еkleктичністью стилю та несе на собі, з одного боку, відбиток європейської духовної хорової традиції цього періоду (Ф. Пуленк, І. Стравінський), відзначеної пошуками «нової сакральності» й «нової релігійності». З іншого боку, цей твір (не дивлячись на американське замовлення) безпосередньо пов’язаний з англійською духовною та культурно-історичною традицією, в межах якої концепт «слави» у всій різноманітності його проявів займав досить суттєве місце, починаючи з часів Середньовіччя, та складав один із важливих аспектів національного світовідчуття та «образу світу», відтвореного в тому числі й в поезиці грандіозних словословних хорових композицій у жанрі Te Deum, Gloria та їх національних аналогів (антеми). Жанрово-стильові й темброві якості Gloria Дж. Раттера виявляють, з одного боку, суттєвий вплив однойменного твору Ф. Пуленка. Апетювання

до лідійського ладу у 2-й частині, ритмічна примхливість тематизму фіналу свідчать про інтерес композитора й до творчих відкриттів І. Стравінського. З іншого боку, Дж. Раттер у цьому творі наслідує і кращі традиції англійської хорової музики, яка, як зазначалося вище, має багато напрацювань у жанровій сфері хорового хваління-славослів'я, починаючи ще з часів Ренесансу, й пізніше у творчості Г.Ф. Генделя.

Ключові слова: “Gloria” Дж. Раттера, англійська хорова музика, концепт «слава», англійський «образ світу».

Tatarnikova Anzhelika Anatoliivna, Ph.D. in Arts, Senior Instructor at the Department of Theoretical and Applied Cultural Studies of the Odessa National A.V. Nezhdanova Music Academy

Spiritual and semantic aspects of Christian glorification in the English cultural and historical tradition (on the example of J. Rutter's Gloria)

The purpose of the article – the manifestation of the poetic-intonation specificity of “Gloria” by J. Rutter in line with the peculiarities of translating the Christian glorious tradition into English culture and music. **The methodology of the article** is based on the intonation concept of music from the perspective of intonational-stylistic, etymological analysis, successive from B. Asafiev and his followers, as well as on interdisciplinary and historical-cultural approaches. The latter allow revealing the spiritual-semantic and stylistic specifics of J. Rutter’s “Gloria” in the context of not only the composer’s individual authorial style, but also the evolutionary paths of English choral art and its spiritual attitudes. **Scientific novelty** of the article is determined by its analytical perspective, taking into account the peculiarities of translating the semantic-rhetorical specificity of Gloria-glorification in the work of J. Rutter of the same name. **Conclusions.** Thus, the composition “Gloria” by J. Rutter, created in 1974, is one of the most outstanding works of English choral literature of the second half of the 20th century, distinguished by some eclectic style, bearing on its own, on the one hand, the imprint of a European spiritual choral tradition this period (F. Pulenk, I. Stravinsky), marked by the search for «new sacredness» and “new religiosity”. On the other hand, this work (despite the American order) is directly related to the English spiritual and cultural-historical tradition, within the framework of which the concept of “glory” in all the variety of its manifestations occupied a rather significant place, starting from the Middle Ages and constituted one of the most important aspects national outlook and «image of the worlds», including the poetry of grandiose glorious choral compositions in the genre of Te Deum, Gloria and their national counterparts (antemes). The genre-style and timbre qualities of Gloria by J. Rutter reveal, on the one hand, a significant influence of the work of the same name by F. Poulenc. The appeal to the Lydian system in the 2nd part, the rhythmic capriciousness of the theme of the finale testify to the composer’s interest in I. Stravinsky’s creative discoveries. On the other hand, J. Rutter in this work follows the best traditions of English choral music, which, as noted above, has a lot of experience in the genre of choral praise, since the Renaissance, and later, the work of G.F. Handel.

Key words: J. Rutter’s “Gloria”, English choral music, “Gloria” concept, English “image of the world”.

Татарникова Анжеліка Анатольевна, кандидат педагогічних наук, докторант, преподаватель кафедры теоретической и прикладной культурологии Одесской национальной музыкальной академии имени А. В. Неждановой

Духовно-смысловые аспекты христианского славословия в английской культурно-исторической традиции (на примере “Gloria” Дж. Раттера)

Цель работы — выявление поэтико-интонационной специфики “Gloria” Дж. Раттера в русле особенностей претворения христианской славословной традиции в английской культуре и музыке. **Методология работы** опирается на интонационную концепцию музыки в ракурсе интонационно-стилистического, этимологического анализа, преемственного от Б. Асафьева и его последователей, а также на междисциплинарный и историко-культурологический подходы. Последние позволяют выявить духовно-смысловую и стилевую специфику “Gloria” Дж. Раттера в контексте не только индивидуального авторского стиля композитора, но и эволюционных путей английского хорового искусства и его духовных установок. **Научная новизна** статьи определена ее аналитическим ракурсом, учитывающим особенности претворения семантико-риторической специфики Gloria-славословия в одноименном произведении Дж. Раттера. **Выводы.** Композиция “Gloria” Дж. Раттера, созданная в 1974 г., является одним из выдающихся произведений английской хоровой литературы второй половины XX ст., отличающихся некоторой эклектичностью стиля, несущего на себе, с одной стороны, отпечаток европейской духовной хоровой традиции этого периода (Ф. Пуленк, И. Стравинский), отмеченной поисками «новой сакральности» и «новой религиозности». С другой стороны, это произведение (несмотря на американский заказ) непосредственно связано с английской духовной и культурно-исторической традицией, в рамках которой концепт «славы» во всем разнообразии его проявлений занимал достаточно существенное место, начиная со времен Средневековья, и составил один из важных аспектов национального мироощущения и «образа мира», претворенного, в том числе, и в поэтике грандиозных славословных хоровых композиций в жанре *Te Deum*, *Gloria* и их национальных аналогов (антены). Жанрово-стилевые и тембровые качества *Gloria* Дж. Раттера обнаруживают, с одной стороны, существенное влияние одноименного произведения Ф. Пуленка. Апеллирование к лидийскому строю во 2-й части, ритмическая капризность тематизма финала свидетельствуют об интересе композитора и к творческим открытиям И. Стравинского. С другой стороны, Дж. Раттер в этом произведении следует и лучшим традициям английской хоровой музыки, которая, как отмечалось выше, имеет много наработок в жанровой сфере хорового славословия, начиная еще со времен Ренессанса, и позже в творчестве Г.Ф. Генделя.

Ключевые слова: “Gloria” Дж. Раттера, английская хоровая музыка, концепт «слава», английский «образ мира».

Актуальність теми дослідження. Хорова творчість сучасних англійських композиторів, серед яких найбільш відомими є імена Дж. Тавенера, К. Дженкінса, Б. Чілокотта, Дж. Раттера, являє собою яскравий зразок музичного мистецтва сьогодення, зверненого до феноменів «нової сакральності» або «нової релігійності», відтворених у активному звертанні названих авторів до ряду духовних хорових жанрів (меса, реквієм, Магніфікат, Te Deum, Gloria тощо) та їх образно-сміслової сфери, що є суттєвою й для духовного світобачення сучасної людини. На думку В. Ценової, «релігійність – стан, властивість душі людини, що відноситься до його розумових і моральних сил. Тому, коли ми говоримо про релігійність сучасної музики, ми не обмежуємося лише спеціальним шаром духовних жанрів. Йдеться про вічні теми мистецтва, питання про сенс буття, про етичну основу музики» [17, с. 128]. Позначена якість знайшла відкладення і в духовній хоровій творчості Дж. Раттера, зокрема, в композиції «Gloria», широко затребуваній в сучасній хоровій виконавській практиці (в тому числі і в українській), що обумовлює **актуальність** теми представленої роботи.

Аналіз досліджень і публікацій останніх десятиліть виявляє зростаючий інтерес в музикознавстві та культурознавстві до спадщини Дж. Раттера та його сучасників. Але інформація про стильові засади його хорової творчості та англійської духовно-хорової традиції в цілому поки що є мінімальною і обмежується частіше інтернет-джерелами [18]. Серед вітчизняних досліджень виділяємо роботу Л. Ковнацької [9], що зосереджена на узагальненій картині розвитку всієї англійської музичної культури ХХ ст. Її доповнюють дисертаційні дослідження останніх років, дотичні до проблематики англійської духовної хорової музики минулого та сучасності. Серед таких виділяємо роботу Ю. Кучурівського [10], звернену до типології англійського реквієму, в тому числі і у творчості Дж. Раттера, А. Євдокимова [7], що розглядає традиції англійського антема XVI – XVIII ст., а також О. Карман, предметом наукової розвідки якої є славільний різновид цього жанру [8]. Водночас, славословна традиція англійської музики, представлена в численних зразках Gloria, Te Deum, славільних антемів, що репрезентують специфіку духовного світосприйняття та культури цієї країни, узагальнених в концепті «слава» [див.: 1; 2; 12], поки що залишається поза увагою вітчизняних мистецтвознавців.

Мета роботи – виявлення поетико-інтонаційної специфіки “Gloria” Дж. Раттера в руслі особливостей відтворення християнської славословної традиції в англійській культурі й музиці.

Наукова новизна статті визначена її аналітичним ракурсом, що враховує особливості відтворення семантико-риторичної специфіки Gloria-славослів'я в однойменному творі Дж. Раттера.

Виклад основного матеріалу. «Gloria in excelsis Deo» – «Слава в вишніх Богу». Цей текст «ангельського славослів'я» (Лк. 2: 14) здавна був широко відомий в християнській богослужбовій практиці як Сходу, так і Заходу. У першому випадку він найчастіше асоціюється з Великим славослів'ям, в той час як у другому виступає складовою частиною Ординарія римо-католицької меси («Gloria»), а також богослужінь протестантської традиції у всій різноманітності її проявів. Ю. Холопов в своєму нарисі, присвяченому історії меси, зазначає таке: «Символічне значення глорії – духовна радість через народження Христа, який принесе себе в жертву на вівтарі для порятунку людей. Якщо Кіріє – це переосмислений найдавніший (ще дохристиянський) вигук, то глорія – вже чисто християнський спів». Текст «Слави в вишніх Богу» «...відповідає одному з етапів символічної фабули меси – явищу Спасителя в світ, до громади, до кожної людини» [16, с. 45].

Відзначимо також, що значимість тексту в християнській богослужбовій традиції визначається не тільки її новозавітними витоками, а й ключовою роллю образу Божої Слави в християнстві в цілому, що приймається всіма християнськими конфесіями. У такому випадку він може розглядатися і на рівні богословської категорії, і на рівні духовно-морального початку, що єднає Божественний і людський світи. Розмірковуючи про сутність і значимість Божої Слави в людському духовному бутті, протоієрей Ліверій (Воронов) вказує, що «...прославляння Бога життям, справами становить головне призначення людини як причасника любові Божої» [11].

Ємкість і всеосяжний характер такого поняття в християнському богослов'ї визначає множинність його значень. Під «Славою Божою» мається на увазі, перш за все, сам Бог або «форма повної присутності Божества» [14]. Саме в цьому значенні використовує таке поняття апостол Павло, коли говорить: «І ми бачили славу Його, як Єдинородного від Отця»

(Ін. 1: 14). Для Іоанна Богослова істотним в цьому випадку виступає той факт, що Слава Господня є видимою, і її можна порівняти з випромінюванням сонця і місяця, але перевершує їх (Одрк. 21: 23). Характерно, що етимологія латинського та італійського слова *Gloria* пов'язана саме з «саявом» [див. більш детально про це: 6].

Відзначимо також, що позначена якість стане предметом музично-риторичного втілення і в типології *Gloria* – як на рівні складової літургійного циклу, так і рівні самостійного композиційного цілого (А. Вівальді, Ф. Пуленк, К. Сен-Санс, Дж. Раттер). При цьому образ «Божественної величі» пов'язаний з просторово-динамічною, «вселенською» якістю його подання, орієнтованою на яскраву динаміку, туттійність, «трубні гласи», широкий звуковий діапазон тощо.

Нарешті, ще одне смислове значення поняття «Слави Божої» пов'язане з «відображенням Божої величі в справах і об'єктах Його Творіння і Промислу». «Пізнання Божественної слави можливе як через споглядання створеного Богом світу, так і через дії Божественної благодаті. Споглядаючи світ, людина відчуває нескінченну велич Творця, зводить свій розум до Першопричини світобудови, яка перевершує все, що існує <...>. Внутрішнє споглядання слави Божої веде людину до уподібнення своєму Творцеві, до набуття Царства Божого в душі, до духовного преображення...» [13].

Таким чином, образ Божественної слави, славослів'я у всій множинності його тлумачення, що знаменує духовний зв'язок Бога і людини, а також один з найважливіших шляхів духовного перетворення останнього, виступає в якості суттєвої категорії християнського світосприйняття і християнської духовної свідомості, що знаходить також відкладення не тільки в богослужбово-співочій практиці, але і в дотичній до неї духовній музично-історичній традиції. Сказане обумовлює не тільки істотну роль *Gloria* як розділу меси, але і можливість виділення її в якості самостійного твору (на рівні кантати) в творчості А. Вівальді, К. Сен-Санса, Ф. Пуленка. Серед сучасних авторів причетним до такої традиції стає і Дж. Раттер, чия «*Gloria*» синтезує як загальноєвропейський віковий богослужбово-співацький досвід, так і суттєві аспекти англійської культури та показового для неї духовного світосприйняття.

Історичні та лінгвістичні дослідження, пов'язані з англійським (британським) «образом світу» [див. про це більш

детально в наукових розробках Г. Гачева: 4; 5] акцентують увагу на суттєвій ролі в ньому концепту «слава», що має досить широкий духовно-смысловий спектр значень. На думку Л. Позняк, «культурний концепт СЛАВА має високий ступінь абстракції і ключове значення для менталітету британців. Бажання прославитися завжди було одним з найбільш сильних стимулів для громадської діяльності». Концепт «слава» асоціюється у свідомості англійців зі світлом, а також з положенням верха. Цей сенс виводиться, як вважає дослідниця, за допомогою метафори “Gloria is up”. До вершин слави потрібно сходити...» [12, с. 86, 90].

Більш детально цей концепт розглядається у наукових розвідках А. Антипової, котра виділяє два історичних шара в концепті «слава» в його англійській лінгвістичній версії. Перший з них пов’язаний з «епохою етнічного розширення англосаксів» (V–VI ст.), в той час як другий апелює до періоду «християнізації» (VII ст.). У першому випадку, що співвідноситься з епохою «Беовульфа», центральними (ядерними) смысловими ознаками поняття «слава», за думкою дослідниці, виступають «славна справа», «честь», «популярність», що доповнюються такими «фоновими» ознаками, як «хороша репутація», «хвала», «багатство», «успіх», «влада», «хорообрість», «героїчний вчинок» тощо, які орієнтовані на образ хороброї та сильної людини, для якої «слава досягається в битві мечем».

Епоха християнізації вносить певні корективи в розуміння концепту «слава», котрий тепер виявляється у двох іпостасях – небесній та земній. Перша з них, як вважає А. Антипова, символізує «образ Бога», що приходить до «обраних людей (святых) через славу», смысл якої доповнюється також такими поняттями, як «небесний світ», «вічне життя», «святість», сполучених з «дивами», «величчю Бога», «пишністю та красою», «радістю», «хвалою» тощо, в той час як друга символізує земне розуміння «слави» при домінуючій ролі в ній духовної якості. Ідеалом подібної настанови стає образ святої людини, що «живе заради Божої слави».

Зіставлення цих «образів світу» через визначення сутності концепту «слава», типового для англійського світосприйняття, приводить дослідника до такого висновку: «Якщо у попередньому періоді домінанті шляхи до слави – це сміливість в бою, то тепер – це шлях до Бога через віру, смирення і благочестя» [2, с. 142–145].

Подібного роду образ-ідеал є співвідносним і з англійським «національним образом світу», сформульованим Г. Гачевим на підставі узагальнення не тільки ментальної специфіки цього народу, але й на базі його духовно-релігійного та культурного надбання. За його словами, «Англія – це острів-корабель із “само-зробленою людиною” (self-made man) як щоглою <...> Відштовхування від романо-французького католицизму зайшло так далеко, що відбилося на трактуванні християнства [в Англії] і, зокрема, в зсуві від Нового Завіту з його натуралістичними символами Отця, Сина, Матері, – у бік Завіту Старого, з інтимним для самозробленого англійця образом Бога як Творця-трудівника, що створює “самозроблений” світ» [4, с. 158, 164].

Очевидним є також і той факт, що саме «слава» у всій широті її смислового «наповнення» виступає одним з найважливіших компонентів подібного світобачення. З урахуванням мімесисного характеру християнської культури, характеристики цього концепту розповсюджуються і на уявлення англійців про сутність королівської влади в своїй країні та про фігуру монарха. В Англії, як стверджує Л. Хачатрян, в різні епохи велику роль відігравав авторитет монарха, «який був ядром формування національної самосвідомості англійців» [15, с. 15]. Не випадково провідні християнські жанри, зосереджені на ідеї хваління-славослів'я (Te Deum та близькі до нього) були співвідносними не тільки з культовою богослужбовою практикою, але й з соціально-політичним буттям королівського двору, про що свідчать численні зразки подібної музики, наприклад, в творчості Г. Ф. Генделя, а також видатних англійських музикантів минулого – Дж. Тавенера (XVI ст.), Х. Астона, О. Гіббонса, Т. Талліса, У. Бьорда, Г. Перселла та ін.

Нарешті концепція так званої «теології слави» як підґрунтя реформатського руху Жана Кальвіна склала суттєву генезу англіканського світобачення та його духовних настанов. Згідно узагальненням М. Вебера, «світ існує для того, і тільки для того, щоб служити прославленню Бога; християнин-обранець існує для того і тільки для того, щоб здійснювати в своєму повсякденному житті заповіді на славу Всевишнього <...> Соціальна діяльність кальвініста в миру – діяльність “in majorem gloriam Dei”» [3, с. 85].

Звісно, що позначені настанови духовного світосприйняття англійця зазнали певних змін протягом багатовікової історії

країни, але її ключові позиції духовного та культурно-історичного порядку, співвіднесені також з шануванням національних традицій минулого, все ж зберігаються і понині. Про це, зокрема, свідчить англійська музично-історична практика кінця XIX – початку XXI ст., до якої належить і Дж. Раттер. Позначений образно-смысловий напрям англійської хорової (і не тільки) музики визначив певні жанрово-стильові настанови творчості А. Саллівана, У. Уолтона, Е. Елгара, Ч. Стенфорда, Е. Піттса, Б. Бріттена, Б. Хавергала. Останній, до речі, є автором грандіозної «Готичної симфонії», значну частину якої займають тексти та риторика *Te Deum*.

Джон Мілфорд Раттер (народ. у 1945 р.) – відомий сучасний англійський композитор, диригент, редактор, аранжувальник, музичний продюсер, головну частину творчого спадку якого складають саме хорові твори духовної спрямованості. Він отримав музичну освіту у Хайгетській школі, а також приймав участь у якості хориста у прем'єрному показі «Військового реквієму» Б. Бріттена [див. більш детально про це: 18]. Є засновником хорових колективів, зокрема, у Кембріджі. Серед найбільш популярних творів композитора, що виконуються в Європі та США – Реквієм, різдвяні гімни, Магніфікат тощо.

«Gloria» була написана Дж. Раттером у 1974 році на замовлення відомого американського диригента Мела Олсона, що керував хором «Голоса Мела Олсона», заснованим у 1969 році, а пізніше перейменованим у «Майстер-співаків» (Омаха, штат Небраска). Цей колектив також відомий як виконавець багатьох творів Дж. Раттера. «Gloria», починаючи з прем'єри, стала обов'язковим номером різдвяних концертів, що є досить закономірним, оскільки канонічний текст твору має зв'язок саме з подіями Різдва і представляє собою ангельську пісню поклоніння пастухів. Тому в католицькій традиції (і не тільки) її часто називають «ангельським гімном».

Цей твір створений з урахуванням можливостей двох виконавських складів, один з яких передбачає поєднання мішаного хору з органом і ансамблем мідних духових інструментів (труби, тромбони, туба) та ударних, в той час як інший, більш традиційний склад, розрахований на звучання хору та оркестру. Перша виконавська версія є більш співвідносною з типологічними якостями Gloria, а також з біблійним псалмовим хвалінням Господа на всіх інструментах, в тому числі

«у гласі трубному», який є у творі домінуючим. Загальний тембровий колорит твору сам композитор розцінює як «радісний шум Господу» [18]. Він доповнений інтонаційною мовою твору, в якому у якості лейттематичних комплексів автор виділяє квартові крещендуючі співзвуччя (як дещо спрощені аналогії до «прометеїва акорда» О. Скрябіна), а також головну хорову тему Gloria, що скандується хором або у потужних хорових дублях, апелюючи до давньохристиянської богослужбово-співацької традиції, або в акордовій фактурі.

Три частини Gloria утворюють композицію, співвідносною почасти з класичними циклами (*Allegro vivace – Andante – Vivace e ritmico*). Водночас інтонаційна спорідненість кожної з них викликає аналогії з варіаційними композиціями. Твір має чітко визначену тональну основу, де домінує B-dur як одна з «героїчних» тональностей у європейській музично-історичній традиції Нового часу. Разом з тим гармонічне та інтонаційне багатство музичної мови твору виявляє схильність автора до виразних засобів «розширеної» тональності.

Жанрово-стильові та темброві якості Gloria Дж. Раттера виявляють, з одного боку, суттєвий вплив однойменного твору Ф. Пуленка. Апелювання до лідійського ладу у 2-й частині, ритмічна примхливість тематизму фіналу свідчать про інтерес композитора і до творчих відкриттів І. Стравінського. З іншого боку, Дж. Раттер в цьому творі наслідує й кращі традиції англійської хорової музики, яка, як відзначалося вище, має багато напрацювань в жанровій сфері хорового хваління-славослів'я, починаючи ще з часів Ренесансу, пізніше, творчості Г. Ф. Генделя. Особливий вплив на автора справила музична мова та ідея ораторії У. Уолтона «Валтасаров бенкет», в якій автор звертається до Старого Заповіту, протиставляючи язичницькому бенкету духовні істини сакрального світу та Бога, що виявив себе у вогняних пророчих словах. До речі, У. Уолтон в свій час також звертався до Gloria (1961), що безпосередньо передувала, як і Коронаційний Te Deum появі твору Дж. Раттера.

Висновки. Композиція Gloria Дж. Раттера, створена у 1974 р., являє собою один з видатних творів англійської хорової літератури другої половини ХХ ст., що відзначається певною еkleктичністю стилю і несе на собі, з одного боку, відбиток європейської духовної хорової традиції цього періоду (Ф. Пуленк, І. Стравінський), відзначеної пошуками «нової сакральності»

та «нової релігійності». З іншого боку, цей твір (не дивлячись на американське замовлення) безпосередньо пов'язаний з англійською духовною та культурно-історичною традицією, в межах якої концепт «слави» у всій різноманітності його проявів займав досить суттєве місце, починаючи з часів Середньовіччя та складав один з важливих аспектів національного світовідчуття та «образу світу», відтвореного в тому числі і в поезиці грандіозних славільних хорових композицій в жанрі Te Deum, Gloria та їх національних аналогів (антеми).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Антипова А. Ассоциативная связь концептов «смерть» и «слава» как диахроническая константа в картине мира англичан. *Вестник НГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2007. Т. 5. Вып. 2. С. 78–82.
2. Антипова А. Концепт *слава* в древнеанглийском языке и культуре. *Вестник НГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2006. Т. 4. Вып. 2. С. 141–147.
3. Вебер М. Избранное: Протестантская этика и дух капитализма. Москва : РОССПЭН, 2006. 656 с.
4. Гачев Г. Национальные образы мира : курс лекций. Москва : Издательский центр «Академия», 1998. 432 с.
5. Гачев Г. Образы Божества в культуре: Национальные варианты. Москва : Академический проект; Культура, 2016. 891 с.
6. Глория. *Википедия: свободная энциклопедия*. URL: <https://ru.wiktionary.org/wiki/Глория> (дата звернення: 04.01. 2017).
7. Евдокимов А. Английский антем XVI – первой половины XVIII века. Особенности воплощения библейского текста : дисс. ... канд. Искусствоведения : 17.00.02 ; Российская академия музыки имени Гнесиных. Москва, 2019. 257 с.
8. Карман Е. Музыкальная риторизация текста в славильных антемах Уильяма Берда. *Исторически, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. Тамбов : Грамота, 2015. № 8 (58) : в 3-х частях. Ч. 1. С. 85–90.
9. Ковнацкая Л. Английская музыка XX века (истоки и этапы развития) : очерки. Москва : Советский композитор, 1986. 216 с.
10. Кучурівський Ю. Жанрова традиція реквієму у творчості композиторів Великобританії останньої третини XX – початку XXI ст. : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 ; Одеська національна музична академія імені А.В. Нежданової. Одеса, 2019. 20 с.
11. Ливерий (Воронов), протоиерей. Догматическое богословие. URL: <https://azbuka.ru/otechnik/Liverij-Voronov/> (дата звернення: 01.12.2017).

12. Позняк Л. Этноспецифические особенности вербализации концепта *слава* в национальной картине мира британцев. *Вестник Волжского университета имени В. Н. Татищева*. 2019. № 1. Т. 1. С. 85–95.

13. Слава Божия. URL: <https://azbuka.ru/slava-bozhiya> (дата звернення: 10.12. 2016)

14. Слава Господня. *Википедия: свободная энциклопедия*. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Слава_Господня (дата звернення: 25.11.2017).

15. Хачатурян Л. Английская культура эпохи Реформации: трансформация культурной парадигмы : автореф. дисс. ... канд. Культурологии : 24.00.01 ; Московский государственный институт культуры. Москва, 2016. 23 с.

16. Холопов Ю. Месса. *Григорианский хорал*: сборник научных трудов. Москва : МГК им. П.И. Чайковского, 1997. С. 38–65.

17. Ценова В. Новая религиозность русской музыки и духовные сочинения Эдисона Денисова. *Московский форум. Музыка XX века : научные труды МГК им. П.И. Чайковского*. Москва : МГК им. П.И.Чайковского, 1999. Сб. 25. С. 128–141.

18. John Rutter. *Wikipedia: free encyclopedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/John_Rutter (дата звернення: 01.11. 2019).

REFERENCES

1. Antipova, A.S. (2007). Associative connection of the concepts of “death” and «glory» as a diachronic constant in the picture of the world of the British. *Vestnik NGU. Seriya: Lingvistika i mezhkul'turnaya kommunikatsiya*. 2, 78-82 [in Russian].

2. Antipova, A. S. (2006). The concept of glory in the Old English language and culture. *Vestnik NGU. Seriya: Lingvistika i mezhkul'turnaya kommunikatsiya*. 2, 141-147 [in Russian].

3. Veber, M. (2006). *Selected: Protestant Ethics and the Spirit of Capitalism*. Moscow: ROSSPEN [in Russian].

4. Gachev, G. (1998). National images of the world: Lecture course. Moscow: Izdatel'skiy tsentr «Akademiya» [in Russian].

5. Gachev, G. (2016). *Images of Deity in Culture: National Options*. Moscow: Akademicheskii proyekt; Kul'tura [in Russian].

6. Gloria (2017). Retrieved from <https://ru.wiktionary.org/wiki/Глория>

7. Yevdokimov, A. S. (2019). English Anthem XVI – the first half of the XVIII century. Features of the embodiment of the biblical text. Candidate's thesis. Moscow: Rossiyskaya akademiya muzyki imeni Gnesinykh [in Russian].

8. Karman, Ye. V. (2015). Musical rhetorization of the text in William Bird's praise of anthem. *Istoricheski, filosofskiye, politicheskiye i yuridicheskiye nauki, kul'turologiya i iskusstvovedeniye. Voprosy teorii i praktiki*. 8 (58), 85-90 [in Russian].

9. Kohnatskaya, L. (1986). *English music of the twentieth century (sources and stages of development): Essays*. Moscow: Sovetskiy kompozitor [in Russian].

10. Kuchuriv's'kuu, YU. (2019). The genre tradition of requiem in the works of composers of Great Britain of the last third of the XX – beginning of XXI centuries. Extended abstract of candidate's thesis. Odessa: Odes'ka natsional'na muzychna akademiya imeni A. V. Nezhdanovoyi [in Ukrainian].

11. Liveryi (Voronov), protoierey (2017). Dogmatic theology. Retrieved from <https://azbuka.ru/otechnik/Liverij-Voronov/> [in Russian].

12. Poznyak, L. P. (2019). Ethno-specific features of verbalization of the glory concept in the national picture of the British world. Vestnik Volzhskogo universiteta imeni V. N. Tatishcheva. 1, 85-95 [in Russian].

13. The Glory of God (2016). Retrieved from <https://azbuka.ru/slava-bozhiya> [in Russian].

14. Glory of the Lord (2017). Retrieved from https://ru.wikipedia.org/wiki/Слава_Господня [in Russian].

15. Khachatryan, L. S. (2016). English culture of the Reformation: a transformation of the cultural paradigm. Extended abstract of candidate's thesis. Moscow: Moskovskiy gosudarstvennyy institut kul'tury [in Russian].

16. Holopov, Yu. N. (1997). The mass. Moscow : MGK im. P. I. Chaykovskogo [in Russian].

17. Tsenova, V. S. (1999). The new religiosity of Russian music and the spiritual writings of Edison Denisov. Moskovskiy forum. Muzyka XX veka: Nauchnyie trudyi MGK im. P. I. Chaykovskogo. 25, 128–141 [in Russian].

18. John Rutter (2019). Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/John_Rutter [in English].